

Els llibres i les coses

IGNASI
ARAGAYUn crim medieval
a l'estil d'Umberto Eco

La història que explicaré ha seduït a Carles Porta i hauria entusiasmat a Umberto Eco: qui no recorda *El nom de la rosa*? Els fets van passar fa 670 anys a les nostres terres.

Som l'any 1353, a l'Empordà. Al petit monestir benedictí de Sant Miquel de Cruïlles no es duu una vida diguem-ne gaire cristiana. Són pocs monjos, no arriben a la desena. Pocs i mal avinguts. El prior, Pere Llapart, sembla que és poc rigorós amb els comptes en un moment en què Catalunya pateix diversos estralls consecutius: el 1348 ha arribat la pesta negra –es calcula que hi va morir entre un 25% i un 50% de la població–, que s'ha afegit a uns anys de males collites per la sequera, en especial a partir de 1333. Prèviament, a més, l'Empordà ha patit la guerra del seu comte contra el casal de Barcelona, primer sota Jaume I i després amb Jaume II. Empúries acaba derrotada i empobrida. A mitja centúria, el petit monestir, que depèn de l'abadia piemontesa de Sant Miquel de Clusa, ja fa temps que és deficitari. Genera un deute anual i s'ha d'anar venent propietats.

El segon càrrec en importància del monestir és el sagristà fra Ferrer Rossés, que manté relacions íntimes amb Brunissenda Ròmia, una dona casada. El prior, que té el suport del bisbe de Girona, l'acusa d'"*incontència et inhonestis et alia*" (s'entén, oi?) i Rossés al seu torn retreu a Llapart irregularitats en l'administració. Rossés, fart del seu superior, el càrrec del qual és vitalici, té la promesa de l'abat italià que el dia que falti el prior ell el succeirà. S'alia, doncs, amb el monjo Ponç Pagès, un home influenciable i voluble, i amb l'infermer i també monjo Guillem Tomàs, per acabar amb la vida de Llapart. En la societat baixmedieval, la violència estava normalitzada. Els litigis i lluites entre clergues pel control dels beneficis eclesiàstics (en aquest cas escassos, però vaja) sovintejaven en tot el món cristià.

El primer intent és per enverinament, però fallen. Deixen el prior convalescent durant tres setmanes. Hi ha un segon cop: aquesta vegada el volen colpejar i, estabornit, fer-lo caure a la bassa dels peixos que hi ha a l'hort perquè s'ofegui. L'aparició del barber de Cruïlles en el moment triat frustra l'operació. Finalment, opten per un nou enverina-

ment amb *rialgar*, arsènic de color vermell i lluentor resinosa, altament mortal. El sagristà distraurà el prior mentre Ponç Pagès li emmetzina l'escudella. En aquells temps, els casos de mort per verí eren molt difícils de descobrir. Però la muller de l'apotecari del veí poble de Monells es nega a vendre'ls aquell producte tan perillós sense el permís del seu marit, que és absent. Com que no tenen espera, opten per un mètode més expeditiu: l'apunyalament. El sagristà Rossés i l'infermer Tomàs convencen Ponç Pagès perquè executi l'acció amb el coltell de l'infermer. Ja és de nit, s'amaga al claustre i, en passar el prior, li clava el punyal al pit. Com que els seus dos còmplices no li obren les seves respectives cambres, se sent perdut i traït, i fuig del monestir. El sagristà Rossés també decideix marxar pel seu compte cap a Avinyó, on hi ha la cort papal. L'infermer, en canvi, resta al monestir i es fa càrrec provisionalment de la governança.

LA CONFESSION DEL MONJO PAGÈS

Tots aquests detalls els sabem perquè Pagès és detingut i ho confessa tot. Tomàs també és detingut. Rossés, no. El prior, que miraculosament se salva, també dona testimoni un cop guarit. El procés el fa un tribunal episcopal, no civil, amb el bisbe al capdavant, Berenguer de Cruïlles. És un procés més garantista, menys sever i menys transparent –no és públic– que la justícia secular: l'Església vol evitar escàndols. Pagès és condemnat a set anys de presó a pa i aigua. La justícia civil molt probablement l'hauria sentenciat a mort. En canvi, completa la pena, ingressa de nou com a monjo al monestir de Sant Miquel de Fluvià. No se sap què va ser de fra Guillem Tomàs. I a fra Ferrer Rossés no només no li va passar res, sinó que va acabar com a abat del monestir de Sant Salvador de Breda.

Aquests fets s'expliquen al llibre *Els monjos del monestir de Sant Miquel de Cruïlles i la justícia: crònica d'un assassinat fallit (1353)*, de Sergi Rexach Camps, publicat per l'Abadia de Montserrat. Un treball documental i analític de microhistòria molt fi, que entre altres coses permet conèixer el català oral de l'època, ja que en el procés, que és en llatí, les declaracions dels testimonis es reproduïen en català.

Una imatge d'*El nom de la rosa* en versió minisèrie. RTVE